

Saksansuomalaisten lasten suomalaisen maisema ja kieli



Anja Karhunen

Tämä artikkeli perustuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseen ”Saksansuomalaisten lasten suomen kieli ja suomalainen identiteetti”. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä merkitys saksansuomalaiselle lapselle on suomen kielellä suomalaisuuden ja identiteetin rakentajana. Tutkimusta varten on haastateltu suomeksi 6–12-vuotiaita lapsia 12 saksansuomalaisesta perheestä Hampurin ja Münchenin seudulla. Artikkelissa olevat sitaattit ovat lainauksia lasten puheenvuoroista. Niiden tarkoitus on välittää autenttisia välähdyksiä peruskouluikäisten lasten ajatuksista. Heidän kuvauksistaan ja pienistä kertomuksistaan saa käsityksen heidän käyttämästään suomen kielestä ja sen avulla välitetyistä suomalaisuudesta. Suluissa mainitut lasten nimet on muutettu, mutta niiden avulla pyritään kuitenkin kuvaamaan nimien kulttuurisidonnaisuutta.

KM Anja Karhunen, Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitoksen tohtoriopiskelija. Artikkelit perustuu väitöskirjatutkimusta varten tehtyihin saksansuomalaisten lasten haastatteluihin.

Vaikka saksansuomalaisista voidaan koota tiettyjä yhtäläisiä piirteitä, kuten kohtalainen koulutus ja kielitaito, sopeutuminen ja se, ettei heitä syrjitä saksalaisen valtakulttuurin piirissä, on perheiden yksilöllisten piirteiden kirjo värikäs. Lapset poimivat ja suodattavat oman kokonaisuutensa napsien piirteitä aikuisten ajatuksista, asenteista ja toimista ja kutoen niistä oman maisemansa tässä ja nyt. Oletettavasti haastattelujen sisältöön on herkkävireisesti vaikuttanut se, miten kauan edellisestä Suomen-matkasta on aikaa, mutta lasten innostus tai epäily on aitoa.

– *Odotan, että pääsen Nallekoiran kanssa metsään tai niitylle keräämään kukkia*, sanoi 10-vuotias hampurilaistyttö ennen kolmeviikkoista Suomen-matkaansa.

Saksansuomalaiset ja lapset

– *Mä oon syntyny täällä ja koko ajan asunu vaan Saksassa. Minun äiti on suomalainen ja isä on saksalainen ja minä oon suomalainen tai suomalainen saksalainen tai Saksan suomalainen. Minä puhun suomea mutta enemmän saksaa.* (Walter)

Saksassa asuu noin 18 000 Suomessa syntynyttä ensimmäisen polven suomalaista siirtolaista, joista arviolta 3000:lla on Saksan kansalaisuus. Saksassa asuvista suomalaisista noin 70 % on naisia. Maassa asuu noin 7000 toisen polven suomalaista, joilla vähintään toinen vanhemmista on suomalainen. Lapsella, jonka isä on saksalainen, on isänsä mukaan Saksan kansalaisuus ja suomalaisen vanhemman mukaan Suomen kansalaisuus. Toisen maailmansodan jälkeen erityisesti suomalaisia naisia muutti Saksaan, jonne he kieliharjoittelun tai kesätyösuunnitelmistaan poiketen perustivat perheen ja jäivät pysyvästi. Tavallisimmin saksansuomalaiset siirtolaiset ovat integroituneet saksalaiseen yhteiskuntaan hyvin, mutta he ovat kuitenkin säilyttäneet osan alkuperäistä kieltään ja kulttuuriaan. Samalla he ovat omaksuneet tiettyjä uuden kielen ja kulttuurin aineksia. (Tuomi-Nikula, 1989)

– *Saksalaista minusta on, ett minä oon sellanen Grossstadtmensch, ett mie piän isoista kaupungeista ... niitähän on Suomessakin mut niinkun sellasia ja sitten suoma-*



Saksansuomalaisia lapsia leikkimässä vettä kengässä -leikkiä Suomi-koululla.

lainen puoli; mie piän siellä on enemmän metsiä, rantaa ja vettä, joka ei oo niin likanen, se vesi.(Rosa)

Toisen polven saksansuomalaisilla lapsilla on mahdollisuus saada vaihteita kahdesta kulttuurista, jotka välittyvät saksan ja suomen kielillä. Suomen kielellä on merkitystä suomalaisen kulttuurin välittäjänä ja maailmankuvan laajentajana ja rikastuttajana. Saksansuomalaiset lapset ovat oppineet suomen kielen pääasiassa suomalaiselta vanhemmaltaan, useimmiten äidiltään. Suomalaisnaiset ovat pitäneet jatkuvaa yhteydenpitoa Suomeen tarpeellisena. Oma kieli on haluttu säilyttää ja opettaa lapsille, vaikka se vaatiikin erityisponnisteluja ympäristössä, jossa suomen kielelle on vähän käyttöä. Saksassa suo-

malaisiin suhtaudutaan yleisesti ottaen arvostaen ja myönteisesti, ja he ovat useimmiten ainakin ulkoisesti sulautuneet valtaväestöön.

Perheen kielitilanne

– Äiti puhuu mun ja veljen kanssa aina suomea mutta isän kanssa aina saksaa, joo ja koiran kanssa suomea. (Jouni)

Useimmat suomalaiset äidit nykyään puhuvat lapsilleen suomea. Perheiden suhtautumisessa saksan ja suomen kielen puhumiseen on tapahtunut ratkaiseva muutos 1980-luvulla. Ennen sitä Saksaan muuttaneista korkeintaan kolmasosa puhui lastensa kanssa kotikielenä suomea. Periaatteessa suomen kieltä on haluttu opettaa lapsille, mutta 1960–70-luvuilla

yleinen mielipide oli kaksikielisyttä vastaan, ja esim. opettajat ja lastenlääkärit suhtautuivat siihen kielteisesti. Tuolloin kaksikielisuuden ajateltiin olevan suorastaan vahingollista lapsen kielen kehityksen kannalta. Voimakkaana yhteiskunnallisena keskustelun aiheena Saksassa on ollut maahanmuuttajien oman kielen ja saksan kielen opettamisen merkitys. Vieraiden kielten opetus on ollut arvostettua, mutta vastavasti vähemmistökielten opetus ja luonnollinen kaksikielisyys on nähty jopa yhteiskunnallisena uhkana. Etnisten vähemmistöjen on ollut tärkeää ensisijaisesti oppia saksan kieli. (Luchtenberg, 2002) Suomenkieliset ovat pieni hajallaan asuva vähemmistö, mutta heidän omat kanavat, kuten kirkko, koulu ja kahviringit, ovat pitäneet saksansuomalaisten suomalaisuuden elävänä.

Lisääntynyt tutkimustieto kaksikielisydestä ja suomalaisten halu säilyttää yhteydet Suomeen ja suomen kieleen vahvisti pyrkimystä opettaa suomea toisen polven saksansuomalaisille lapsille. Tueksi kielen opiskelulle perustettiin Suomi-koulut, joita on nykyään 26 eri puolilla Saksaa. Suomen kielen käyttö yleistyi 1980-luvulla, jolloin yli puolet Saksaan muuttaneista suomalaisista vanhemmista puhui lastensa kanssa suomea kotikielenä. 1990-luvulla muuttaneiden osalta vastaava luku on 85 %. Pääsääntöisesti nykyään kotona puhutaan suomalaisen äidin kanssa suomea, mutta perheiden yhteinen kieli on melkein aina saksa. Ensimmäinen lapsi puhuu parhaiten suomea, ja perheen seuraavien lasten suomen puhuminen on vaikeampaa. Sisa-

rukset puhuvat useimmiten keskenään saksaa. (Siirtolaisuusinstituutti, 2001) Haastateltujen lasten isät puhuivat saksaa, olipa isä minkämaalainen tahansa.

– *Milloin puhut yleensä isän kanssa suomea?*

– *Am Frühstückstisch... eigentlich wenn wir Zeit haben.* (Laura)

Haastateltujen perheiden isistä kaksi oli suomalaisia, kolme puhui suomea, neljä ymmärsi jonkin verran ja kolme osasi joitakin sanoja suomeksi. Saksalaiset äidit pitivät lapsien suomen osaamista tärkeänä, kuljettivat lapsia Suomi-kouluun ja olivat itsekin käyneet suomen kielen kursseilla. Perheiden saksalainen vanhempi osasi suomea yleensä vain siinä tapauksessa, että hän oli tavannut tulevan puolisonsa Suomessa asuessaan tai perhe oli yhdessä asunut Suomessa. Perheenjäsenten kieliroolit saattavat olla niin automaattisia, ettei kielen vaihtamista edes huomaa.

– *Jos minä ... istutaan pöytään, isä ja äiti ja sitten minä puhun äitille suomeks ja isälle saksaks ja kummatkii ymmärtää ja en minä huomaa yhtään.* (Jouni)

Kielten sekoittamisen välttämiseksi ja kielten oppimiseksi mahdollisimman tehokkaasti monet perheet ovat päätyneet yksi kieli - yksi henkilö -menetelmään. Perheen sisäinen kommunikaatio on toisenlaista kuin yhtä yhteistä kieltä puhuttaessa. Jos kaikki perheenjäsenet eivät osaa molempia kieliä, saattaa toisaalta syntyä kiusallisia ristiriitatilanteita, mutta toisaalta tämä menetelmä selki-

yttää tilannetta lapsen kannalta ja helpottaa määrätietoisen kaksikielisyystavoitteen saavuttamisesta. (Arnberg, 1987)

– *Jos mie sanon jotain mun isästä äidille ja mun isä on paikalla, niin siitä on tyhmää, ku puhuu suomee toisista, niin ei se oo kivaa, jos ei ymmärrä.* (Rosa)

– *Puhun äidin kanssa saksaa vain silloin, kun en tiedä mitä se on suomeksi mut me aina puhutaan suomee, kanss, kun meill on vieraita. Minunhan pitää oppia niin, että minä osaan sen. Jos mä en tee, kun meill on vieraita niin mie en ossais niinkun mie nyt osaan.* (Rosa)

Äidinkieli sanan varsinaisessa merkityksessä äidin kielenä on useimmiten luonnollisesti opittava kotikieli. Se on myös tunnekieli, jonka välityksellä lapsen ja äidin välittömintä kommunikaatiota on syntymästä lähtien ylläpidetty. (Skutnabb-Kangas, 1984) Äidin ja lapsen välinen suhde on muodostunut jopa korostuneen erityiseksi heidän yhteisen 'sala-kielensä' avulla.

– *Äidin kanssa puhun paljon, vaikka mitä, jos mulla on salaisuuksia tai jos mä oon surullinen ja vaikka mitä siis ihan normaaleja asioita.* (Rosa)

Sen lisäksi, että puhujilla on erilaisia rooleja, voi kielillä olla myös eri tehtäviä. Äidin kielen hellittelyrooli oli eräässä perheessä omistettu myös koiran käsitteeseen.

– *Jos sinä sanot, että mene istumaan niin mikä se on ... se on yksi*

Befehle ... käsky ... ne me sanotaan kaikki aina saksaks tai jos se tekee jotain rikki ja jos se on tehnyt jotain hyvää, niin silloin aina suomeks. (Jouni)

Kielen oppiminen ja suomen kielen käyttö

– *Kun minä olin aika pieni, niin minä osasin aika hyvin suomee ja saksaa, kun isi on sanonu kaikkee mikä se tarkoittaa mitä ja minä pistin sen päähän ja muistin sen koko ajan ja sitten minä opin enemmän suomea. Minä osasin aina enemmän. Minun eka sana, kun minä olin vauva, minä sanoin anka ja se oli aika kummallista. Minä olisin luullu, eka sana olis ollu joku saksalainen sana mut se oli anka.* (Simo)

– *Ihan mä oon vaan kuunnellu ja laittanu päähän. Joskus mä kuuntelen lastenlauluja ja siitä mä opin vähän. Äiti on lukenu mulle kirjoja... Autossa luen kans kirjoja ja jos ei oo lukemista niin luen vaikka liikennemerkkejä, Suomessa, niin siitä mä opin kanssa.* (Maija)

Saksansuomalaisten lasten suomen kielen taito on kirjavaa. Suomen kielen oppiminen on ollut luonnollista eivätkä lapset ole varsinaisesti kokeneet oppivansa, vaan se on omaksuttu äidin kanssa puhuessa. Sanoja ei ole päättetty eikä kielioppia hiostettu. Vanhemmat ovat valinneet tietoisesti tai tiedostamattaan kielen opettamisstrategian, jota sinnikkäästi tai tilanteen mukaan soveltaen on toteutettu. Kaksikielisyystutkimuksissa on havaittu, etteivät lapset saavuta syntyperäisen kaltais-



Suomi-koululaisia Hampurin merimieskirkolla.

ta kielitaitoa vähemmistökielisen vanhempansa kielessä (Romaine, 1995). Tavoitteen saavuttamiseksi jotkut äidit vaativat aina puhumaan kanssaan suomea ja lisäksi perheen lapsille saattaa tulla keran viikossa yksityisopettaja luettamaan ja kirjoittamaan pieniä tarinoita. Suomi-koulu on kuulunut kaikkien haastateltavien harrastuksiin ainakin jossakin vaiheessa. Lasten mielestä suomen kielen oppiminen on kivaa, vaikka Suomi-kouluun ei aina jaksaisi mennäkään. Ajoittain se on tuntunut raskaalta eikä aikaa muiden harrastuksien rinnalla aina riitä. Suomen puhuminen on vaikeaa ja pitää ajatella sanottavaansa tarkemmin.

– *Se on anstrengend, weil jedes Wort aussuchen muss ... haluan sprechen schon aber lernen in der Schule, na-jaa.* (Tero)

– *Minä olin Suomi-koulussa kaks-kolme vuotta. Voi olla, että minä opin vähän suomea, mutta mie en tykänny siitä. Minulle riitti, että mie osaan puhua ja ymmärtää suomea.* (Jouni)

Kouluikään asti vähemmistökielen oppiminen on herkempää, vaikka kodin ulkopuolella suomen kielen käyttötilaisuuksia on harvassa. Saksan kielen käyttö lisääntyy voimakkaasti, kun lapsi aloittaa koulun. Kodin ulkopuolisen ympäristön ja kavereiden merkitys kasvaa. Merkittäväksi tekijäksi kielen rinnakkaiselle oppimiselle nousee motivaatio. Yksikin suomalainen kaveri on merkittävä motivointikeino suomen puhumiseen. Kielen käyttömahdollisuuksien lisääminen on tärkeää. Kielelle tulee lisäkäyttöä, jos löytyy edes yksi sopivan ikäinen kaveri, joka puhuu suomea.

Haastatteluun osallistuneiden lasten osalta näyttää suomalaisella kaverilla olevan olennainen merkitys suomen kielen osaamisessa. Heikosti suomea puhuvilla ei ollut läheistä, ikäistään suomalaista ystävää.

– *Minun pitää Ollin kanssa puhua, koska se ei osaa paljon puhua saksaa ... Se on mun paras kaveri, asuu Suomessa. ... No oikeesti minä ajattelin asuvani Suomessa ja siellä on varmaan kivempi asua. Meen ehkä armeijaan kanssa, Ollin kanssa meen armeijaan.* (Simo)

– *Mun ystävä Reetta, myö tehään i-meilejä aina ja myö kirjoitellaan, joskus viikoittain, joskus päivittäin, jos ei huvita niin ei ... mul ei oo sellasta, saksalaista, sellasta, mille voi sanoo kaiken. Minusta tuntuu, etten mä voiskaan sanoo, ko on ite jotenkin silleen niinkun suomalainen.* (Tämän 9-vuotiaan Rosan mielestä parhaat kaverit olivat maahanmuuttajataustaisia.)

Kaverit olivat pääasiassa saksalaisia ja useimmiten heidän mielestään oli yleensä hienoa osata suomea. He ovat halunneet oppia joi-takin suomalaisia sanoja, ainakin laskemaan kymmeneen. Eräs 12-vuotias oli pitänyt kavereilleen suomen kielen kerhoa, joka oli muutaman kerran jälkeen kuitenkin kuihtunut. Kavereiden mieliteillä oli luonnollisesti suuri merkitys, mutta saksansuomalaiset lapset tuntuivat olevan vahvoja suomalaisuudessaan ja varmoja suomen kielen hyödyllisyydestä. Joidenkin koulutovereiden negatiivinen suhtautuminen oli omanarvontuntoisesti selitettävissä.

– *Monet kaverit on aika ka-teellisia, että minä osaan puhua suomea. Sit ne kiusaa sillä, et jos minä en saa tehdä jotain, sitten äiti sanoo jotain, niin ne kiusaa, mitä äiti sit sanoo. Se on vähän epärei-luu mut ne on vaan varmaan ka-teellisia, kun minä osaan ja ne ei osaa puhuu muuta kieltä ... mut jos en osais suomee niin menettäis-in aika monta kavereita enkä vois puhua puhelimesta kenen-kään kanss jos joku suomalainen soittaa. (Walter)*

– *Joskus ne sanoo, mutta ne on jotkut töpöt ... ei tykkä minusta ... töpöt mun luokassa, joo, sinä suo-malainen nipo, vähän noin vähän rechtkvalif..., et ne ei halua Aus-länder ... vähän indirekt se on vä-hän vitsi ja, että ei niin, että se sattuis ... Minä en kuole siihen ja aina ne samat, mikä sanoo sen. Sitten minä en kuuntele enää. (Jouni)*

Pääasiassa lapset eivät kokeneet kaksikielisyyttä poikkeavana. Suomen kieltä vähän puhuvat eivät olleet kertoneet suomalaisesta taustastaan. Kaveripiirissä oli usein muitakin kieliyhdistelmiä, mutta se ei vaikuttanut ystävyys-suhteisiin eikä siitä erityisemmin keskusteltu.

Lapset ovat tyytyväisiä omaan kielitaitoonsa. Useimmat sanoivat puhuneensa pienenä paremmin ja enemmän suomea, ja koska koulussa puhutaan vain saksaa, on se pääkieli.

– *Minä oon aika ylpeä siitä, että osaan suomea puhua ja minusta on kiva puhua sitä. (Kasper)*

– *Saksaa minä puhun joka päivä koulussa mut suomi on kanss aika hyvä. (Jouni)*



Lapsen piirros suomalaisesta mökkimaisemasta.

Hitaus häiritsee ja harmittaa, kun ei aina tiedä sanoja, mutta Suomen vierailuilla kieli aktivoituu ja sisarukset saattavat puhua Saksaan palattuun jonkin aikaa keskenään suomea. Useimmat lapset olivat joskus joutuneet tilanteeseen, jolloin oli tuntunut nololta, kun tiiviisti keskittyessään tai koulussa kesken kaiken on huudahtanut ”voi ei” tai lipsauttanut lauseenalun suomeksi.

Saksansuomalaiset lapset puhuvat suomeksi konkreettisista kotiasioista sujuvasti. Kotona voi tarpeen mukaan käyttää kumpaa tahansa kieltä. Jos ei muista jotakin sanaa toisella kielellä, voi lainata toisesta. Lapset eivät ole huomanneet mitenkään yleisesti oppivansa helpommin muita vieraita kieliä. Myös tulkkaaminen tuntui vaikealta tai oudolta ja harvat olivat joutuneet varsinaisesti käännöstehtävän eteen. Jouni oli kutsuttu koulussaan selvittämään vasta Saksaan muuttaneen suomalaislapsen asioita, ja Rosa, Walter

ja Aino olivat kääntäneet isälleen yksittäisiä asioita Suomessa.

Perheen kaksikulttuurisuutta lapset eivät juurikaan havaitse. Perheen tavat ja asiat olivat taval-lisia ja arkipäiväisiä, eivätkä he erotelleet niitä erityisesti suomalaisiksi tai saksalaisiksi. Haastat-teluissa mainittiin kodin suomala-isiksi asioiksi sauna, kieli ja joulupukki. Suomesta tullessa haastattelijana minun oli helppo huomata kotien suomalaisia esi-neitä tai ilmiöitä (mm. poppanat, iittalat, arabiat, sisustuksen vaa-lea puu, avaruus ja selkeys).

Lasten suomalainen maisema

– *Mennään Suomeen joka kesä ... minä odotan ... immer wieder ... Es ist als ein Gewohnheit geworden. (Tero)*

– *Kahen viikon päästä me men-nään Suomeen ... Me ollaan Hel-singissä ja mummin mökillä.*



Lasten piirtämiä suomalaisia eläimiä.

Monet suomalaiset ovat kokeneet tarpeelliseksi jatkuvan yhteydenpidon Suomeen. Isovanhempien tapaaminen ja lasten tutustuttaminen toisen vanhemman kotimaahan ja sen luontoon ovat tärkeimpiä syitä toistuviin Suomen matkoihin. Lapsille Suomi on ennen kaikkea loman, mummolan ja mökkeilyn maa, jossa on puhdasta luontoa, tilaa ja vapautta.

Suomi kuuluu lasten elämän huippukohtiin, koska siellä voi tehdä sellaisia asioita, jotka saksalaisessa arkipäivässä ovat harvemmin mahdollisia. Ritsan tai pajupillin voi vuolla itse puukolla. Onkimiseen ei tarvitse lupaa ja mökkirannasta pääsee isän kanssa moottoriveneajelulle. Järvessä tai meressä uiminen on tavallinen

ajanviete kesällä, ja talvella voi rakentaa lumilinnuja. Rannoilla ja kallioilla voi hyppiä ja metsässä voi kulkea yksin tai koiran kanssa. Luonto on olennainen osa saksansuomalaisen lapsen suomalaisuutta. Kokemukset loputtomista metsistä ovat vaikuttavia ja jännittäviä. Simon mielestä metsään tulee ottaa mukaan karhukello karhujen poisajamiseksi eikä hirven kohtaamista voi unohtaa. Ainin mielestä itse poimitut mustikat ja Teron mielestä itse ongitut kalat maistuvat parhaimmilta. Suomessa ollaan lähempänä luontoa ja Rosan mielestä ihmiset ovat myös luonnollisempia.

– *Mie oon huomannu, ett Saksassa pitää olla vähän stærker, ei saa*

olla niin naiv, sillon voi alkaa niinku verletzen. Suomessa on toisenlaista, voi olla offener. (Rosa)

Erityisen usein lapset mainitsivat mummin ja mummin lahjoittamat kirjat ja videot tai isovanhempien luona vietetyn ajan puuhat. Maija on oppinut virkkaamaan mummin kanssa ja mummolassa on hänelle varattu oma huone.

– *Minä en olis minä, jos en vois puhua mummin kanssa suomea.* (Aino)

Suomi, suomalaisuus ja suomen kieli solmiutuu saksansuomalaisen lapsen ajatuksissa aurinkoiseksi ja rauhalliseksi kimpuksi mukavia asioita. Vaikka saksalaisten kavereiden kuullen oli vähän noloa puhua äidin kanssa suomea, mutta toisaalta on hienoa, kun osaa jotain sellaista, mitä toiset eivät osaa. Suomeen liittyviä ikäviä asioita oli vaikea keksiä. Ainoastaan kaurapuuron syöminen aina keskipäivällä oli Eilan mielestä ikävää. Osalle toinen kotimaa merkitsee houkuttelevaa mahdollisuutta tulevaisuudessa tulla Suomeen opiskelemaan tai elää ainakin pari kuukautta tai jopa vuosi Suomessa.

Jompaakumpaa vai kumpaakin?

– *Se on vaikee, minä luulen, että minä oon semmonen moni, missä on moni ... että on aika moni minun sisällä. Oikeesti minä tunnen olevani vähän enemmän saksalainen, koska minä puhun paremmin saksaa.* (Simo)

– *Minä olen suomalainen, koska minusta tuntuu siltä.* (Walter)

Monikulttuuristen perheiden kielten ja kulttuureiden yhteen sovittaminen ei ole ongelmatonta perheen sisäpoliittisena asiana, eikä tilannetta helpota ympäröivän valtakulttuurin paineet. Saksansuomalaiset lapset ovat pohtineet vaikeita kysymyksiä, mihin kuulun, kuka olen, mistä tulen, ja onko meidän perheessä asiat toisin? Kieli tuntui ratkaisevan, koska saksaa käytettiin enemmän, tai ei sittenkään. Paikka tuntui määrävän, koska oli aina asuttu Saksassa, mutta Suomessa voisi ainakin tulevaisuudessa asua. Siis ei sekään. Vanhemmat, sukulaiset, mummit tai kaverit, eivät nekään ratkaise, sillä suomalaisuus tai saksalaisuus ei ole näille lapsille urheilukilpailu. Suomen kieltä ja kulttuuria saksalaisen valtakulttuurin keskellä oppineet lapset nauttivat molemmista puolista. Tilanteen mukaan voi olla luontoinen tai monenlaisten mahdol-

lisuuksien kaupunkilainen, ja voi olla puoliksi suomalainen ja puoliksi saksalainen. Urheilijoitakin voi kannustaa tilanteen mukaan joko molempia, ei kumpaakaan tai vain toista.

Lähteet

- Arnberg, L. (1987): Tavoitteena kaksikielisyys. Multilingual Matters Ltd. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Luchtenberger, S. (2002): Bilingualism and bilingual education and their relationship to citizenship from a comparative German-Australian perspective. *International Education*, Vol 13, No. 1, 2002. S. 49–61.
- Romaine, S. (1995): *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- Skutnabb-Kangas, T. (1984): *Bilingualism or not: The Education of Minorities*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Tuomi-Nikula, O. (1989): *Saksansuomalaiset*. Tutkimus synty-

peräisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tuomi-Nikula, O. (1999): Ich fühle mich nicht als Deutsche so wie die anderen sich fühlen. Zur Identität der Jugendlichen aus deutsch-finnischen Familien. Esitelmä Goethe-instituutissa 13.10.1999. Tiivistelmä julkaistu *Silta-Brücke* -lehdessä 31/2000.

Julkaisematon aineisto

- Siirtolaisuusinstituutti, 2001. *Kysely saksansuomalaisille*.
Karhunen, A. 2001. *Saksansuomalaisten lasten haastattelut*.



H yvää J oulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
God J ul och Gott N ytt Å r!
Merry Christmas and a H appy N ew Y ear!

Siirtolaisuusinstituutti •
Migrationsinstitutet • Institute of Migration